

MEDIALISERINGENS LITTERATUR?

Tore Rye Andersen, Jørgen Bruhn, Nina Christensen, Stefan Kjerkegaard, Sara Tanderup Linkis, Birgitte Stougaard Pedersen og Hans Kristian Rustad (red.)

LITTERATUR MELLEM MEDIER

384 sider. Aarhus Universitetsforlag, Aarhus, 2018

I gamle numre af *Kultur & Klasse* kan man finde utallige analyser af litterære værker, der ud fra f.eks. strukturalistiske, marxistiske, socialhistoriske, psykoanalytiske, dekonstruktive eller nyhistoricistiske teoridannelser afsøger betydningsmønstre i de fiktive universer og deres relevante kontekster. De teoretiske og metodiske forskelle er betragtelige men ét har alle disse analyser til fælles, nem-

lig at det er skriften i værket, de deciderede lingvistiske koder, der er det indiskutable omdrejningspunkt for refleksionerne. Denne entydige tilgang er i dag ved at være fortid. Den materielle drejning, man nu taler om i litteraturvidenskaben, er mere bogstavelig end den materialistiske, som bar tidligere tiders erkendelsesarbejder. Bogen bliver betragtet som et konkret materielt objekt, samtidig med at den også er et medie på linje med så mange andre; på den måde skal bogen konkurrere på oplevelsesøkonomiens præmisser. Digitaliseringen er også blevet en realitet for bogmediet. Skriften er blevet signifiant på mere end én

måde og de æstetisk-teknologiske komponenter i litteraturen bliver i dag opnormeret: Flere og modstridende tendenser baner vejen for nytænkning om 'litteraturen mellem medier'.

Bevægelsen henimod skriften som mere end blot lingvistiske tegn rummer udfordringer, men også muligheder, og det er snarere det sidste, end det er problemerne, der præger den informative grundbog, *Litteratur mellem medier*, der er forfattet af en større kreds af forskere fra Aarhus Universitet (fra faget Litteraturhistorie og omegn). Stefan Kjerkegaard skriver blandt andet om bogtitler i sit bidrag, og *Litteratur mellem medier* er ikke kun en beskrivende sådan, den er også tematisk angivende – men næppe forførende. Den signalerer sigtet og manifesterer forfatterens baggrund i litteraturvidenskaben fremfor medievidenskaben. Det må være forklaringen på, at der er kapitler om stemmen og performance, der medierer litteratur, hvorfor titlen ikke nødvendigvis konnoterer elektroniske og digitale medier. Omvendt betyder det, at bogen holder sig indenfor forskernes komfort zone. Skulle man skrive om 'litteratur mellem medier' ud fra en medievidenskabelig

tilgang, vil en titel som "Medialiseringens litteratur" være oplagt (se f.eks. Stig Hjarvard: *En verden af medier. Medialisering af politik, sprog, religion og leg* (2008), Stig Hjarvard (red.): *Medialisering. Mediernes rolle i social og kulturel forandring* (2016), Knut Lundby (red.): *Mediatization. Concept, Changes, Consequences* (2009) og Andreas Hepp: *Cultures of Mediatization*, 2013). Men medialisering som begreb og term optræder ikke én gang i *Litteratur mellem medier*, og det er symptomatisk for grundbogen. Sigtet kunne være bredere, have været forankret i bredere samfunds- og mediemæssige forhold, og man kunne også efterlyse større fokus på litteratur-sociologiske dimensioner, herunder bogkulturen som institutionel og økonomisk kategori.

Pointen er ikke, at grundbogen skulle have haft et helt andet indhold, helt andre vinkler end tilfældet er. Jeg vil blot præcisere, hvilke valg redaktionen bevidst har foretaget. *Litteratur mellem medier* er forankret i en litteraturvidenskabelig tradition, om end den er opdateret interdisciplinær og innovativ i forhold til tidligere tiders rendyrkede lingvistiske og skrift-hermeneutiske tilgange. I det øjeblik man erkender, at litte-

raturen skrives i en medialiseret æra, hvor web 2.0 er en realitet, og hvor digitaliseringen har sine litterære manifestationsformer, er det nødvendigt at reformulere kravene til, hvad man skal være opmærksom på i en litterær læsning.

Litteratur mellem medier falder derfor på et tørt sted og som lærebog finder jeg den vellykket, fordi den er informativ, alle kapitler er velskrevne, og bidragyderne er godt inde i stoffet og kan formidle viden. Anmelderen vil gerne fremhæve bidrag af Jørgen Bruhn, Tore Rye Andersen og Anne Green Munk, og flere kunne listes.

Det kan ærgre, når det nu er en grundbog, at man ikke konsekvent anvender samme terminologi. Tore Rye Andersen skelner i bogens første kapitel mellem lingvistiske og litteraturens bibliografiske koder, og de øvrige bidragydere kunne have fulgt trop, men det sker ikke. Måske fordi redaktionen pragmatisk regner med, at læseren blot læser udvalgte kapitler?

Afgrænsningen i forhold til medievidenskab betyder, at der er dimensioner i stoffet, som ikke tages grundigt nok op til overvejelse. Det gælder ikke mindst de nye litterære former, der findes på de sociale medier, såsom fanfi-

ction, genrelege på Instagram og bloggs samt overhovedet væksten i amatørskriverier, der dukker op, takket være den digitale teknologi. Spidsformuleret interesser *Litteratur mellem medier* sig primært for (eksperimenterende) litteraturformer, der har kunstneriske aner, mens den underkender, at den nye mediesituation f.eks. også rummer udfordringer på producentniveauet. Walter Benjamins gamle ønske om at alle skribenter skal blive producenter har nu en principiel mulighed for at blive indfriet, og den demokratisk-folkelige tendens burde også være have været en del af *Litteratur mellem medier*. Æstetisk afhierarkisering er på godt og ondt en blandt mange faktorer, der ændrer den litterære institution, og som sætter sig igennem, når litteratur bliver konciperet som et medie, der spiller sammen med andre medier. *Producers*-aspektet glimrer imidlertid ved sit fravær i grundbogen. Var bogen blevet konciperet i medievidenskabeligt regi, ville resultatet være et ganske andet.

I en medievidenskabelig sammenhæng ville Iben Have og Birgitte Stougaard Pedersen næppe være sluppet afsted med gisninger om, hvordan den mere distræte tilgang til lydbøger, distræt fordi lytteren

typisk er fysisk aktiv, enten ude eller hjemme, kan have sine fordele fremfor den mere fokuserede papirbogslæsning. De to stiller spørgsmålet "om ikke netop omverdensvendtheden og den kropslige deltagelse faktisk kan føre til 'dybe' læsninger" (129) og videre: "Det, som kan forstås som forstyrrende eller distraherende elementer i lytteoplevelsen: landskabet, der passerer, eller en cykel, der overhaler, kan faktisk være med til at forstærke og ikke svække fornemmelsen af indlevelse og fordybelse i fortællingen. Hermed gør vi også op med forestillingen om, at lydbogslæsning er en mere passiv form for læsning end papirbogslæsning – den kan være lige så fængende og gribende, men den er anderledes og kræver derfor andre metodiske greb end analysen af en traditionel læseoplevelse" (side 129-130). Men er egne fornemmelser det empiriske belæg, eller har man flere informanter som understøtter synspunktet?

RETRADITIONALISERING ELLER NØDVENDIG NYTÆNKNING?

Bogen er funderet på to præmisser, nemlig for det første at "all media are mixed media" (alle medier er

blandede medier), som det lyder hos W.J.T. Mitchell, og ud fra den tankegang er *Litteratur mellem medier* en basal indføring i, hvordan man kan arbejde analytisk med skriftmediet, der interagerer med andre tegnformer og medier. Skriften er ikke længere enestående, og flere kapitler forholder sig til visualiseringsformer, som udfordrer og udvider skriftsymbolikkens koder. For det andet skal bogen konkret demonstrere, hvordan læseren (: og den ideelle læser er en studerende på litteraturhistorie og beslægtede fag) kan blive bedre til at lave medie-specifikke og -sensitive analyser. Det er derfor bogen langsomt men sikkert foretager en bevægelse startende inde i bogmediet som materielt fænomen for at ende i periferien med f.eks. et kapitel om tv-serier. Symptomatisk nok runder Dan Ringgaard af med at skrive om litteratur som singularer, men han taler dog også med Friedrich Kittler om litteraturen i det medie-økologiske landskab.

Fælles for kapitlerne er at de både rummer redegørelse for relevante teorier og giver konkrete eksempler på, hvordan man analytisk kan arbejde med stoffet, f.eks. hvordan man kan lære at 'læse lydbogen' eller hvordan paratekster er

analytisk anvendelige. De kapitler, som har klare forbindelser til den litterære-lingvistiske dimension, dominerer kvantitativt, og der bliver fokuseret på tegnkompontener, som associeres med bogmediet, f.eks. eksperimenter med bibliografiske koder (materielle og visuelle aspekter som bogformat, papirkvalitet, skriftsnit m.m.), brug af andre semiotiske koder end de lingvistiske (f.eks. indeksikalske og ikoniske fotografier der figurerer i fiktive tekster), bogen som decideret materielt objekt, paratekster, fotografier af forfattere, lydbogen, digtoplæsningen og sang. Kapitlerne om digital litteratur og den litterære app er selvsagt også forankret i det litterære.

Det udfordrende dukker for alvor op i bogens sidste tredjedel med kapitler om f.eks. computerspil, tv-serier og adaptation. Det er også her, man finder et kapitel om visuelle fortællinger, hvor skrift og billede indgår i tætte forbindelser eller udfordrer hinanden, og hvor skriften, det typografiske udtryk i sig selv, er visuelt appellerende (en praksis man finder i nogle børnebøger). W.J.T. Mitchell, for nu igen at citere ham, har kategoriseret disse sammenstillinger som "imagetext", og Nina Christensen,

kapitlets forfatter, lancerer en rivaliserende og pædagogisk udbredt betegnelse, nemlig ikonotekst. Til gengæld undrer det mig, at Christensen ikke anvender den skelnen mellem forankrende og afløsende billedtekster, som Roland Barthes lancerede i "Billedets retorik" (1964), og som stadig nyder stor udbredelse. Når det nu skal være en lærebog, giver det god mening at referere på tværs af fag og discipliner, og forbindelsen til den semiotiske tradition i medievidenskaben må man i mine øjne gerne blive ved med at pleje. Strengt taget burde kapitlet i øvrigt også være placeret tidligere i bogen, fordi refleksioner over spændingen mellem lingvistiske tegn og visuelle, ikoniske tegn forbliver indenfor bogmediets egen horisont, hvorimod der er større udfordringer at finde i tv-serier, som Jakob Isak Nielsen skriver kompetent om.

Hvis man fraregner serier baseret på prosaforlæg, er det i mine øjne begrænset, hvor langt man kan trække analogien mellem prosa og tv-serier, der vel snarere afløser romanen som samtaleemne i kantinen og ved spisebordet, end de ligger i forlængelse af den gamle romanføljeton. Vel er der en lighed mellem binge watching

og page-turner romanen, og vel kunne man engang se reoler med både romaner og dvd-bokse, men de sidste er allerede ved at være fortid. Og jeg kan slet ikke se ligheder på produktionsniveau, hvor det kollektive kendetegner tv-serien, også selv om den kan trække på auteur-ideologien, mens populære og eller skelsættende romaner vedvarende forbindes med det individuelle skabertalent. Såvel den autofiktive drejning som retraditionaliseringen af forfatteren som subjekt (sådan som Stefan Kjerkegaard argumenterer i sin *Den menneskelige plet*, 2017) peger i den retning.

I en vis forstand er der også retraditionalisering på spil i *Litteratur mellem medier*, når vi får kapitler om stemmen og sangen som medieret litteratur. Principielt er det korrekt, at performance og musikalske fortolkninger implicerer en materialitet og medialitet, som udvider det litterære udtryk, men

jeg havde så gerne læst mere om, hvordan stemmen bliver en del af en lydproduktion, og hvordan man kan analysere lyd. Det er selvfølgelig også rigtigt, at en oversættelse kan være relevant – og Steen Bille Jørgensens kapitel om emnet er vældig godt – men vi bliver dog indenfor de lingvistiske koders sfære, hvorfor det intermediale i denne kontekst bliver lig med sprogets repræsenterende karakter. Men vil man forbinde det med en titel som *Litteratur mellem medier*? Redaktionenens rigtige svar på spørgsmålet vil være, at en litterær oplæsning eller oversættelse implicerer et nyt medie, men hvis man – fejlagtigt! – er tilbøjelig til at tænke medier som elektroniske og eller digitale, bliver man klogere og lidt overrasket. *Litteratur mellem medier* er med andre ord ikke en bredt anlagt bog om medialiseringens litteratur, derimod et offensivt forsvar (!) for et medie der er trængt, men som en række forskere nytænker. •